

Beşinci Reşha: Arkadaş! Şu zat-ı nurani (asm) mürşid-i imanî, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm bak

Beşinci Reşha

Arkadaş! Şu zat-ı nurani (asm) mürşid-i imanî, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm bak nasıl neşrettiği hakikatin nuruyla, hakkın ziyasıyla, nev-i beşerin gecesini gündüze, kışını bahara çevirerek, âlemde yaptığı inkılab ile âlemin şeklini değiştirerek nurani bir şekle sokmuştur.

Evet, o zatın nurani gözlüğüyle kâinata bakılmazsa kâinat bir matem-i umumî içinde görünecekti. Bütün mevcudat birbirine karşı ecnebi ve düşman durumunda bulunacaktı. Cemadat, birer cenaze suretini gösterecekti. Hayvan ve insanlar, eytam gibi zeval ve firakın korkusundan vaveylâlara düşeceklerdi. Ve kâinata; harekâtıyla, tenevvüüyle ve tagayyüratıyla, nukuşuyla tesadüfe bağlı bir oyuncak nazarıyla bakılacaktı. Bilhassa insanlar, hayvanlardan daha aşağı, zelil ve hakir olacaktı.

İşte o zatın telkin ettiği iman nazarıyla kâinata bakılmadığı takdirde, kâinat böyle korkunç, zulümatlı bir şekilde görünecekti. Fakat o mürşid-i kâmilin gözüyle ve iman gözlüğüyle bakılırsa her taraf nurlu, ziyadar, canlı, hayatlı, sevimli, sevgili bir vaziyette arz-ı dîdar edecektir.

Evet kâinat, iman nuruyla matem-i umumî yeri olmaktan çıkıp mescid-i zikir ve şükür olmuştur. Birbirine düşman telakki edilen mevcudat, birbirine ahbap ve kardeş olmuşlardır. Cenaze ve ölü şeklini gösteren cemadat, ünsiyetli birer hayattar ve lisan-ı haliyle Hâlık'ının âyâtını nâtık birer musahhar memuru şekline giriyorlar. Ağlayan, müteşekki ve eytam kıyafetinde görünen insan; ibadetinde zâkir, Hâlık'ına şâkir sıfatını takınıyor. Ve kâinatın harekât, tenevvuat, tagayyürat ve nukuşu abesiyetten kurtuluyor. Rabbanî mektuplar, âyât-ı tekviniyeye sahifeler, esma-i ilahiyeye âyineler suretine inkılab ederler.

Hülâsa: İman nuruyla âlem öyle terakki eder ki “hikmet-i Samedaniye kitabı” namını alıyor. Ve insan, zelil ve fakir ve âciz hayvanların sırasından çıkar; zaafının kuvvetiyle, aczinin kudretiyle, ubudiyetinin şevketiyle, kalbinin şuâıyla, aklının haşmet-i imaniyesiyle hilafet ve hâkimiyetin zirvesine yükselmiştir. Hattâ acz, fakr, ihtiyaç ve akıl onun sukutuna esbab iken, suud ve yükselmesine sebep olurlar. Zulümatlı, karanlıklı bir mezar-ı ekber suretinde görünen zaman-ı mazi, enbiya ve evliyanın ziyasıyla ziyadar ve nurani görünmeye başlar. Karanlıklı gece şeklinde olan istikbal, Kur’an’ın ziyasıyla tenevvür eder. Cennetin bostanları şekline girer. Buna binaen, o zat-ı nurani olmasa idi kâinat da insan da her şey de adem hükmünde kalır, ne kıymeti olur ve ne ehemmiyeti kalırdı.

Binaenaleyh bu kadar garib, acib, güzel kâinat için böyle tarifat ve teşrifatçı bir mürşid-i hârîka lâzımdır. “Eğer bu zat (asm) olmasa idi kâinat da olmazdı.” mealinde, **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ** olan hadîs-i kudsi şu hakikati tenvir ediyor.

Arkadaş! Şu zat-ı nurani (asm) mürşid-i imanî, Resul-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm bak nasıl neşrettiği hakikatin nuruyla, hakkın ziyasıyla, nev-i beşerin gecesini gündüze, kışını bahara çevirerek, âlemde yaptığı inkılab ile âlemin şeklini değiştirerek nurani bir şekle sokmuştur.

Peygamber Efendimiz’e “**zat-ı nuranî**” denilmesi, onun getirdiği hakikatlerin karanlıkları dağıtmasına işarettir. “**Mürşid-i imanî**” ise insanlara yalnız ahlâk öğretmediğini; en başta **Allah’ı tanıttığını, imanı ders verdiğini ve insanın yaratılış gayesini gösterdiğini** ifade eder.

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ ۖ وَسِرَاجًا مُنِيرًا

Allah’ın izniyle yine Allah’a çağırان bir dâvetçi ve nûr saçan bir kandil olarak lutfettik. Ahzâb Sûresi(33) 46. Ayet

“Neşrettiği hakikatin nuruyla, hakkın ziyasıyla” Buradaki nur, Kur’ân’ın ve imanın nurudur.

الرَّ ۚ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ
رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ ۚ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ

Elif. Lâ. Râ. (Bu Kur’an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah’ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. İbrahim Sûresi(14) 1. Ayet

Hakkın ziyasıyla, nev-i beşerin gecesini gündüze; kışını bahara; zulmetini nura; cehlini marifete; gafletini uyanışa; vahşetini ünsiyete; ye’sini ümide; korkusunu emniyete; şaşkınlığını istikamete; sahipsizliğini ubudiyete; dağınıklığını vahdete; kalp karanlığını iman aydınlığına çevirdi.

“Nev-i beşerin gecesini gündüze çevirdi”

Cahiliye yalnız geceleyin yaşamak demek değildi. **Şirk, putperestlik, zulüm, kabile taassubu, kuvvetlinin zayıfı ezmesi ve ölümden sonrasına dair karanlık** insanlığın mânevî gecesiydi. Resûlullah’ın (asm) getirdiği iman nuru bu karanlığın üzerine doğan bir güneş gibi oldu. İnsan, “sahipsiz değilim, Rabbim var” diyerek mânevî gündüze çıktı.

“Kışını bahara çevirdi”

Kışta hayat gizlenir, ağaçlar kuru ve cansız görünür. Baharla beraber her taraf yeniden canlanır. Bunun gibi Efendimizden (asm) önce kalpler şirk ve gafletle âdeta **mânevî bir kış** içindeydi. İman, Kur’ân, ibadet ve güzel ahlâkla kalpler canlandı; **sahabe gibi insanlık tarihinin en parlak nesillerinden biri ortaya çıktı.**

“Âlemde yaptığı inkılâb ile âlemin şeklini değiştirdi”

Resûlullah (asm) **dağları, yıldızları, güneşi fizikî olarak değiştirmede. İnsanın onlara bakışını değiştirdi.** İmansız nazarda güneş başıboş bir ateş küresi, ölüm yokluk, dünya tesadüflerin sahnesidir. İman nazarında ise güneş vazifeli bir lamba, dünya Rabbânî bir misafirhane, ölüm ise **ebedî âleme açılan bir kapıdır.**

Demek ki **iman eşyanın kendisini değil, eşyanın insan nazarındaki manasını değiştiriyor.** Aynı gökyüzüne kâfir de bakar, mü’min de; fakat biri yalnız maddeyi görürken diğeri **Sâni’ini, kudreti, hikmeti ve rahmeti** okur. İşte Resûl-i Ekrem’in (asm) yaptığı en

büyük inkılâblardan biri budur: **Kâinatı karanlık bir cenazehane görünümünden çıkarıp, Allah'ı anlatan nuranî bir kitap hâline getirmesidir.**

Evet, o zatın nurani gözlüğüyle kâinata bakılmazsa kâinat bir matem-i umumî içinde görünecekti.

Buradaki “**nuranî gözlük**”, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın getirdiği **iman ve Kur'ân nazarıdır**. İnsan kâinata yalnız maddî gözle baktığında doğumları, ölümleri, ayrılıkları ve yok oluşları görür. Fakat iman gözlüğüyle baktığında bunların arkasında **rahmeti, hikmeti, vazifeyi ve ebediyete gidişi** görür. Yani değişen kâinat değil, **kâinatın insana görünen manasıdır**.

“Kâinat bir matem-i umumî içinde görünecekti”

İman olmazsa dünya büyük bir **yas evi** gibi görünür. Çünkü her gün milyonlarca canlı doğuyor, yaşıyor, ölüyor; insanlar sevdiklerinden ayrılıyor, nesiller gelip geçiyor. Eğer ölümün arkasında âhîret yoksa bütün bu ayrılıklar ebedî bir kayıp olur. Böyle bakıldığında dünya bir bayram yeri değil, **her gün cenazelerin kaldırıldığı umumî bir matemhane** hâline gelir.

Bütün mevcudat birbirine karşı ecnebi ve düşman durumunda bulunacaktı.

İman nazarı olmazsa insan, etrafındaki varlıklarla gerçek bir bağ kuramaz. Güneş serseri bir ateş topu, yıldızlar başboş cisimler, tabiat kör kuvvetler, hayvanlar birbirini yiyen mahlûklar gibi görünür. Her şey sanki **kendi başına hareket eden yabancılar topluluğudur**. İman ise hepsini aynı Hâlık'ın mahlûku, aynı Sultan'ın memuru yapar. Böylece **ecnebilik kardeşliğe, düşmanlık vazifedarlığa dönüşür**.

Cemadat, birer cenaze suretini gösterecekti.

Dağ, taş, toprak, yıldız ve gezegen gibi cansız varlıklar iman nazarıyla bakılmazsa **duygusuz, manasız ve ölü madde yığınları** gibi görünür. Fakat iman, onların her birini Allah'ın kudretini, hikmetini ve sanatını gösteren birer **mektub-u Samedânî** hâline getirir. Taş artık yalnız taş değildir; **üzerinde kudretin mührü bulunan bir sanat eseridir**.

Hayvan ve insanlar, eytam gibi zeval ve firakın korkusundan vaveylâlara düşeceklerdi.

Eytam, yetimler demektir. Sahibini ve koruyucusunu bilmeyen insan, bu uçsuz bucaksız kâinatta kendisini sahipsiz bir yetim gibi hisseder. Ölüm yaklaşır, sevdikleri ayrılır, gençliği gider, kuvveti azalır. Eğer “Beni yaratan, bilen ve muhafaza eden Rabbim var” diyemezse bütün bu ayrılıklar karşısında ruhen feryat eder. İman ise insana, “**Sahipsiz değilsin; Malik’in, Rahîm’in, Hafîz’in var**” dedirtir.

Zeval, elden çıkmak ve sona ermek; **firak** ise ayrılık demektir. İnsan sevdiği her şeyin elinden çıktığını görür: gençlik gider, sağlık gider, anne-baba gider, dostlar gider ve sonunda kendisi de gider. Âhiret inancı olmazsa her sevgi, içinde gelecekteki ayrılığın acısını taşır. Bu yüzden iman, sadece ölümden sonrasını haber vermekle kalmaz; **dünyadaki sevgileri de firakın zehrinden kurtarır.**

Ve kâinata; harekâtıyla, tenevvüüyle ve tagayyüratıyla, nukuşuyla tesadüfe bağlı bir oyuncak nazarıyla bakılacaktı.

Kâinatta sürekli **hareket, çeşitlilik ve değişim** vardır. Mevsimler değişir, canlılar doğar ve ölür, şekiller sürekli yenilenir. Bunların arkasındaki irade, ilim ve hikmet görülmezse bütün bu muazzam faaliyet **tesadüflerin oynadığı anlamsız bir oyun** gibi değerlendirilir. Hâlbuki iman nazarı aynı değişimi gördüğünde, **her an yeni bir tasarruf, her değişimde bir hikmet, her nakışta bir Nakkaş** görür.

Bilhassa insanlar, hayvanlardan daha aşağı, zelil ve hakir olacaklardı.

Çünkü hayvan geçmişin elemi ve geleceğin korkusunu insan kadar taşımaz. İnsanın ise **aklı geçmişi kuşatır, hayali geleceğe uzanır.** İman yoksa geçmişteki bütün ayrılıkların acısını bugün hisseder, gelecekteki bütün ölümlerin korkusunu şimdiden çeker. Bu yüzden büyük kabiliyetleri, ona saadet vermek yerine **azabını büyütür.** İman ise aynı akli ve kalbi, insanı hayvandan aşağı indiren bir yük olmaktan çıkarıp **marifetullah ve ebedî saadete açılan iki büyük pencereye** dönüştürür.

İşte o zatın telkin ettiği iman nazarıyla kâinata bakılmadığı takdirde, kâinat

böyle korkunç, zulümatlı bir şekilde görünecekti.

“İman nazarıyla kâinata bakılmadığı takdirde...”

Burada mesele yalnız **Allah’ın varlığını kabul edip etmemek** değildir; kâinatı hangi gözle okuduğumuzdur. İman nazarı çekilince varlıkların üzerindeki **mana, hikmet, vazife ve intizam bağı** da kaybolur. Geriye gelip geçen, doğup ölen, dağılıp kaybolan varlıklar kalır. Böyle bir nazarda dünya, insanın kalbine huzur veren bir yurt değil; **sonu ayrılık olan geçici bir menzil** gibi görünür.

“Kâinat korkunç ve zulümatlı görünür”

Karanlık burada gözle görülen karanlık değil, **manasızlık karanlığıdır**. Güneş doğar ama niçin doğduğu bilinmez; canlılar yaratılır ama niçin geldikleri bilinmez; ölüm gelir ama nereye götürdüğü bilinmez. İnsan her şeyin hareket ettiğini görür fakat bu hareketin arkasındaki **iradeyi, rahmeti ve hikmeti** göremez. İşte asıl zulmet budur.

Fakat o mürşid-i kâmilin gözüyle ve iman gözlüğüyle bakılırsa her taraf nurlu, ziyadar, canlı, hayatlı, sevimli, sevgili bir vaziyette arz-ı dîdar edecektir.

Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın nazarı, kâinatı **Hâlıkıyla beraber** gösteren bir nazardır. O nazar güneşi yalnız bir ateş küresi değil, **vazifeli bir lamba**; dünyayı başıboş bir küre değil, **misafirhane-i Rahmânî**; canlıları sahipsiz mahlûklar değil, **Cenâb-ı Hakk’ın sanat eserleri ve memurları** olarak gösterir.

“Her taraf nurlu ve ziyadar olur”

İman, eşyanın üzerine dışarıdan bir ışık eklemeyiz; **eşyanın içindeki manayı görünür hâle getirir**. Çiçek artık yalnız güzel bir şekil değil, Cemîl isminin bir cilvesidir. Rızık yalnız tesadüfen bulunan bir nimet değil, Rezzâk’ın ihsanıdır. Şifa yalnız bedeninin toparlanması değil, Şâfî’nin rahmetidir. Böylece kâinatın her köşesi **Esmâ-i Hüsnâ’nın tecellileriyle aydınlanır**.

“Canlı, hayatlı...”

İman nazarında kâinat âdetâ **konuşan bir kitap** hâline gelir. Dağlar, denizler, yıldızlar ve ağaçlar lisan-ı hâlleriyle Allah’ın kudretini ilan eder. Sessiz zannettiğimiz varlıklar bile bir vazife içinde bulunur. Böyle bakınca kâinat ölü bir madde yığını değil; **emir alan, vazife yapan, tesbih eden muazzam bir ordu** gibi görünür.

“Sevimli ve sevgili...”

Bir şeyin arkasında sevdiğiniz bir Zât'ın hediyesi bulunduğunu bilmek, o şeye bakışı değiştirir. İman da mahlûkatı böyle gösterir. Meyve yalnız meyve değildir; **Rahmân'ın ikramıdır**. Bahar yalnız mevsim değildir; **rahmetin tebessümüdür**. Güneş yalnız ışık vermez; **kudretin ve rahmetin bir hizmetkârıdır**. Bu sebeple mü'min mahlûkatı yalnız kendi güzelliği için değil, **Müessirini hatırlattığı için de sever**.

“Arz-ı dîdar edecektir”

“Arz-ı dîdar”, **güzel yüzünü göstermek** demektir. Aynı kâinat, iman olmadan korkunç ve karanlık görünürken; imanla beraber **cemal, rahmet, hikmet ve ünsiyet yüzünü gösterir**. Yani değişen dağ, taş, güneş veya dünya değildir; **insanın nazarı değişir, nazar değişince âlemin manası değişir**.

Evet kâinat, iman nuruyla matem-i umumî yeri olmaktan çıkıp mescid-i zikir ve şükür olmuştur.

Bu cümlede Bediüzzaman, **imanın kâinata bakan nazarı nasıl tamamen değiştirdiğini** anlatıyor. Evvelki ifadelerde imansız bakışın kâinatı nasıl karanlık, korkunç ve manasız gösterdiğini söylemişti. Burada ise onun zıddını beyan ediyor: **İman gelince kâinat değişmiyor; fakat kâinatın manası, yüzü ve insana görünüşü değişiyor**. Aynı âlem, imansız nazarda matemhane iken; iman nazarında zikir, şükür, dostluk, hayat ve hikmetle dolu bir âleme dönüşüyor.

“Kâinat, iman nuruyla matem-i umumî yeri olmaktan çıkıp mescid-i zikir ve şükür olmuştur”

İman olmayınca dünya, doğum ve ölümlerin birbirini takip ettiği büyük bir **yas yeri** gibi görünür. Her şey fanidir, her güzel şey zevale gider, her buluşmanın sonunda ayrılık vardır. Bu yüzden kâinat, kalbe sevinç değil hüznün verir. Fakat iman nuruyla bakılınca bu âlem bir matemhane değil, **Cenâb-ı Hakk'ın zikredildiği büyük bir mescid** hükmüne geçer. Her mahlûk lisan-ı hâliyle Allah'ı tesbih eder; insan da bu büyük ibadet meclisinde şükür ve zikirle yerini alır.

Birbirine düşman telakki edilen mevcudat, birbirine ahbap ve kardeş olmuşlardır.

İmansız nazarda mahlûkat arasında bir çatışma görülür. Güçlü zayıfı yer, hayat adeta bir

mücadele alanı gibi görünür. İnsan da kendini bu düşmanlık ortamında yalnız hisseder. Fakat iman, bütün mevcudatı **aynı Hâlık'ın mahlûku** olarak gösterir. Güneş, hava, su, toprak, bitkiler ve hayvanlar artık birbirine düşman değil; birbirinin yardımına koşan, birbirini tamamlayan ve aynı Rabbin emrinde çalışan **ahbap ve kardeş varlıklar** olarak görünür.

Cenaze ve ölü şeklini gösteren cemadat, ünsiyetli birer hayattar ve lisan-ı haliyle Hâlık'ının âyâtını nâtık birer musahhar memuru şekline giriyorlar.

Cemadat, yani dağlar, taşlar, toprak, yıldızlar ve diğer cansız görünen şeyler, imansız bakışta **ölü ve sessiz cisimler** gibidir. Adeta bir cenaze manzarası taşırlar. Fakat imanla bakılınca onların ölü değil, **vazifeli ve manalı** varlıklar olduğu anlaşılır. “Hayattar” denmesi, hakikî manada canlı olduklarını söylemekten ziyade, **manaca diri ve vazifedar** olduklarını ifade eder. “Lisan-ı haliyle Hâlık'ının âyâtını nâtık” olmaları ise, konuşmalar da şekilleri, düzenleri, sanatları ve faydalarıyla Allah'ın kudret ve hikmetini ilan etmeleridir. Böylece her bir taş, her bir yıldız, her bir damla su, Hâlık'ını gösteren **musahhar bir memur** hâline gelir.

Ağlayan, müteşekki ve eytam kıyafetinde görünen insan; ibadetinde zâkir, Hâlık'ına şâkir sıfatını takınıyor.

İmansız insan kendisini kâinatta **sahipsiz bir yetim** gibi hisseder. Geçmişteki ayrılıklar onu ağlatır, gelecekteki ölümler onu korkutur, başına gelen musibetler onu şikâyet sevk eder. Çünkü ne kendisini göndereni tam bilir, ne de nereye gideceğini. Fakat iman gelince bu yetimlik kıyafeti değişir. İnsan artık başıboş değil; **Rabbinin kulu, misafiri ve muhatabı** olduğunu anlar. Böyle olunca şikâyet yerini ubudiyete, feryat yerini tesbihe bırakır.

“İbadetinde zâkir, Hâlık'ına şâkir sıfatını takınıyor”

İnsan imanla beraber yalnız korkan ve ağlayan bir mahlûk olmaktan çıkar; **zikreden ve şükreden bir kul** olur. Çünkü artık nimetlerin sahibini tanımıştır. Dilindeki hamd, kalbindeki marifet ve azalarındaki ibadet, onun yaratılış gayesine uygun bir hâl alır. Böylece insan, kâinat içinde en zelil ve biçare varlık değil; bilakis **ibadet eden, şükreden, mânâ anlayan şuurlu bir muhatap** derecesine yükselir.

Ve kâinatın harekât, tenevvüat, tagayyüat ve nukuşu abesiyetten kurtuluyor.

Kâinatta sürekli bir hareket, çeşitlilik, değişim ve nakış var. Mevsimler dönüyor, canlılar değişiyor, yüzler sürekli yenileniyor, her yerde ayrı ayrı sanatlar görünüyor. İman olmazsa bütün bu olup bitenler **abes**, yani gayesiz ve boş bir faaliyet gibi düşünülebilir. Fakat iman nazarı bunların her birinde **hikmet, kasıt ve irade** görür. Harekât, kudretin tasarrufu; tenevvüat, sanatın zenginliği; tagayyüat, tecdid ve tazeleme; nukuş ise esmâ-i ilâhiyenin nakışları olarak okunur.

Rabbanî mektuplar, âyât-ı tekviniyeye sahifeler, esma-i ilahiyeye âyineler suretine inkılab ederler.

İşte bu cümlelerin en güzel neticesi budur: Kâinat artık suskun ve manasız bir madde yığını değildir. Her varlık, üzerinde bir manayı taşıyan **Rabbanî bir mektup** olur. Her mahlûk, Allah'ın yaratılış ayetlerinden bir **sahife** hâline gelir. Her şey, üstünde bir ismin cilvesini gösteren bir **ayna** olur. Bir çiçek Cemîl ismine, rızık Rezzâk ismine, şifa Şâfî ismine, hayat Muhyî ismine ayna olur. Böylece bütün âlem, okuyana Allah'ı tanıtan büyük bir **marifet kitabı** kesilir.

Hülâsa: İman nuruyla âlem öyle terakki eder ki “hikmet-i Samedaniye kitabı” namını alıyor.

İman nazarıyla bakıldığında kâinat, başıboş ve manasız bir varlık yığını olmaktan çıkar; **her sayfasında hikmet, her satırında sanat, her harfinde bir ilâhî isim okunan büyük bir kitap** hâline gelir. “Hikmet-i Samedaniye kitabı” denmesi de bundandır: Her şey, hiçbir şeye muhtaç olmayan fakat her şeyin kendisine muhtaç olduğu Cenâb-ı Hakk'ın hikmetini ilan eder.

Ve insan, zelil ve fakir ve âciz hayvanların sırasından çıkar; zaafının kuvvetiyle, aczinin kudretiyle, ubudiyetinin şevketiyle, kalbinin şuâıyla, aklının haşmet-i imaniyesiyle hilafet ve hâkimiyetin zirvesine yükselmiştir.

“Zaafının kuvvetiyle”

İnsanın zayıflığı zahiren bir eksikliktir. Fakat imanla o zaaf, insanı **Allah'ın himayesine sığınmaya** sevk eder. Kendi kuvvetine güvenen, kendi kuvveti kadar iş görebilir; fakat aczini anlayıp Kadir-i Mutlak'a dayanan insan, duasıyla sonsuz bir kudrete istinad eder. Böylece

zaafı onu kuvvete ulaştırır.

“Aczinin kudretiyle”

İnsan güneşe söz geçiremez, yağmuru indiremez, kalbini bile kendi eliyle çalıştıramaz. Hakikatte son derece âcizdir. Fakat bu aczi idrak edip “Ben yapamıyorum, Rabbim yapıyor” dediğinde aczi, onu **kudret-i İlâhiyeye bağlayan bir vesile** olur. İşte “aczinin kudreti” budur: Kendi kudreti değil, **dayandığı kudret sayesinde kazanılan kuvvet.**

“Ubudiyetinin şevketiyle”

Ubudiyet dışarıdan bakıldığında boyun eğmek gibi görünür. Fakat Allah’a kul olan insan, mahlûkata karşı zillete düşmekten kurtulur. **Yalnız Allah’ın önünde eğildiği için başka hiçbir şeyin önünde eğilmek zorunda kalmaz.** Bu sebeple ubudiyet insanı küçültmez; bilakis ona izzet, vakar ve manevî bir saltanat kazandırır.

“Kalbinin şuâıyla”

İnsanın kalbi yalnız maddî hayatın merkezi değildir; iman, muhabbet, marifet ve Allah’a yönelişin de merkezidir. Kalp imanla nurlandığında insan sadece görüneni değil, **eşyanın arkasındaki manayı** da okumaya başlar. Bir çiçekte yalnız renk değil cemal, bir nimette yalnız tat değil rahmet, bir musibette yalnız acı değil hikmet görebilir.

“Aklının haşmet-i imaniyesiyle”

Aklın gerçek haşmeti, yalnız dünya işlerini hesaplamak değildir. İmanla nurlanan akıl; **nereden geldiğini, niçin yaşadığını ve nereye gittiğini** anlayan bir rehber olur. İman olmazsa akıl bazen şüphe, korku ve endişeyi büyütür. İmanla ise aynı akıl, kâinatı okuyarak insanı marifetullahı götüren muazzam bir pencere hâline gelir.

“Hilafet ve hâkimiyetin zirvesine yükselmiştir”

İnsan bu iman, akıl, kalp ve ubudiyet sayesinde yeryüzünde **emaneti taşıyan, mahlûkatı anlayan ve nimetleri şuurulu biçimde Allah’a takdim eden bir halife** derecesine çıkar. Hâkimiyeti mutlak bir hâkimiyet değildir; Allah’ın verdiği kabiliyetlerle eşya üzerinde tasarruf edebilmesi ve onları hikmetle kullanabilmesidir.

Hattâ acz, fakr, ihtiyaç ve akıl onun sukutuna esbab iken, suud ve yükselmesine sebep olurlar.

İman olmazsa acz korkuya, fakr hırsa, ihtiyaç zillete, akıl ise endişeye dönüşebilir. Yani insanı aşağıya çeken sebepler olabilir. Fakat imanla aynı şeyler tam tersine döner: **Acz duaya, fakr tevekküle, ihtiyaç rahmete yönelmeye, akıl marifete vesile olur.** İnsanın düşüş

sebepleri, yükseliş merdivenine dönüşür.

Zulümatlı, karanlıklı bir mezar-ı ekber suretinde görünen zaman-ı mazi, enbiya ve evliyanın ziyasıyla ziyadar ve nurani görünmeye başlar.

İmansız nazarda geçmiş korkunçtur. Çünkü geçmişte yaşayan bütün insanlar gitmiş, bütün medeniyetler sönmüş, milyonlarca insan toprağa girmiştir. Böyle bakıldığında mazi, **milyarlarca ölüyü içine alan büyük bir mezarlık** gibi görünür.

İman nazarı ise geçmişe bakınca yalnız ölüleri görmez. Orada **Âdem aleyhisselâmdan Peygamber Efendimize kadar enbiyayı, sahabeyi, evliyayı ve salihleri** görür. Onların imanları, ibadetleri ve irşadları geçmişi aydınlatır. Böylece mazi bir mezarlık olmaktan çıkar, **nurani insanların yaşadığı büyük bir meclis** hâline gelir.

Karanlıklı gece şeklinde olan istikbal, Kur'an'ın ziyasıyla tenevvür eder. Cennetin bostanları şekline girer.

İnsan için gelecek bilinmez olduğu için korkutucudur. Özellikle ölüm, kabir ve ölüm sonrası akılla tek başına düşünüldüğünde karanlık görünür. Kur'ân ise o karanlığın içine **haşır, âhiret, rahmet, hesap ve cennet nurunu** koyar. Böylece gelecek artık meçhul bir karanlık değil, mü'min için **ebedî saadete uzanan bir yol** hâline gelir.

Kur'ân geleceğin sonunun yokluk olmadığını, bilakis ebedî hayat olduğunu haber verir. Bu sebeple istikbal yalnız ölümün geldiği bir alan değil; **cennete, cemalullah ve ebedî kavuşmaya açılan bir ufuk** olur. İman, insanın yalnız bugününü değil, geleceğe dair bütün tasavvurunu değiştirir.

Buna binaen, o zat-ı nurani olmasa idi kâinat da insan da her şey de adem hükmünde kalır, ne kıymeti olur ve ne ehemmiyeti kalırdı.

Burada Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın insanlık için ne kadar büyük bir rahmet olduğu vurgulanıyor. Onun getirdiği vahiy ve iman nuru olmasaydı, insan kâinatın hakikî manasını okuyamayacak; maziye mezarlık, istikbali karanlık, hayatı kısa bir tesadüf, ölümü de yokluk olarak görecekti. **Onun tebliğiyle insan da kâinat da hakikî kıymetini bulmuştur.**

Binaenaleyh bu kadar garib, acib, güzel kâinat için böyle tarif ve teşrifatçı bir mürşid-i hârika lâzımdır.

Bediüzzaman burada önce kâinata baktırıyor: Güneşler, yıldızlar, canlılar, mevsimler, sayısız sanatlar, hikmetler ve her an yenilenen muazzam bir faaliyet... Böyle **harikulâde bir saray ve sergi** varsa, onun ne olduğunu, kimin eseri olduğunu, niçin kurulduğunu ve içindeki sanatların ne mana taşıdığını insanlara anlatacak bir rehber de lâzımdır. İşte Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm bu büyük kâinat sarayının **en büyük tarif edicisidir.**

“Tarifatçı bir mürşid”

“Tarifatçı”, **tanıtan, tarif eden, manasını açıklayan** demektir. İnsan güneşi görebilir; fakat “Bu kimin lambasıdır?” sorusunun cevabını vahiyden öğrenir. Yağmuru görür; fakat onda **Rahmân’ın rahmetini** okumayı peygamberlerin dersiyle öğrenir. Ölümü görür; fakat ölümün yokluk değil, başka bir âleme geçiş olduğunu Resûlullah’ın (asm) getirdiği vahiy haber verir. Demek o zat (asm), **kâinatı insana tercüme eden bir muallimdir.**

“Teşrifatçı”

“Teşrifatçı” burada büyük bir saraya gelen misafirlere **Sultan’ı, sarayın maksatlarını, nizamını ve merasimini tanıtan vazifeli** manasını taşır. Kâinat bir saray, insan misafir ise Resûlullah (asm) adeta: **“Bu mülk sahipsiz değildir; Sultanınız şudur. Siz buraya başıboş gönderilmediniz. Vazifeniz budur. Bu nimetlere karşı şükür ve ibadetle mukabele edeceksiniz.”** diye ilan eden en büyük teşrifatçıdır.

“Mürşid-i hârika lâzımdır”

Çünkü insan kendi aklıyla kâinatın bazı kanunlarını keşfedebilir; fakat yalnız akıl, **“Ben kimim, niçin yaratıldım, ölüm nedir, Rabbim benden ne istiyor, ölümden sonra ne olacak?”** sorularına kesin cevap veremez. Peygamberlik tam burada devreye girer. Resûlullah (asm), kâinatın yalnız **nasıl çalıştığını değil, ne mana taşıdığını** öğretir.

“Eğer bu zat (asm) olmasa idi kâinat da olmazdı.” mealinde, **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ**

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ olan hadîs-i kudsî şu hakikati tenvir ediyor.

Okul Misali

Bir okul düşünelim: Bina yapılmış, sınıflar hazırlanmış, sıralar dizilmiş, kitaplar konulmuş, öğrenciler de gelmiş. Fakat öğretmen yok. Böyle bir okulun asıl maksadı gerçekleşmiş olur mu? Elbette olmaz. Çünkü okulun yapılmasının gayesi, öğrencinin eğitim görmesidir; öğretmen de bu maksadın merkezindedir. Bu sebeple, **“Öğretmen olmasaydı bu okul açılmazdı” demek elbette doğrudur.**

Büyük bir müze düşünelim. İçinde paha biçilmez eserler, tablolar, sanatlar var; fakat hiçbir açıklama yok, rehber yok, eserlerin neyi anlattığını bilen kimse yok. İnsan bakar ama okuyamaz; görür ama anlayamaz. Rehber geldiğinde müze değişmez, fakat **müzenin manası açılır.** Bu bakımdan “Rehber olmasaydı bu müzenin kurulmasının manası olmazdı” denilebilir.

Resûlullah’ın (asm) getirdiği iman nuru olmadan kâinat insan nazarında **manası okunamayan bir kitap, sahibi bilinmeyen bir saray, maksadı anlaşılmayan bir sergi** hükmünde kalacaktı ki ozaman alemin yaratılmasının bir manası olmayacaktı ve yaratılmayacaktı. □Detaylı izah için

“لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْآفَلَكَ” — Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” sözü,

bazı hadis âlimlerine göre **bu lafızla sahih bir hadis olarak sabit değildir.** Ancak birçok âlim, **manasının başka rivayetlerle desteklendiğini** ifade etmiştir.

Deylemî’nin nakillerinde, “Sen olmasaydın **dünyayı, cenneti ve cehennemi yaratmazdım**” manasına gelen rivayetler bulunmaktadır. Yine Hâkim’in Müstedrek’inde Hz. Âdem’in (as) Hz. Muhammed’in (asm) hürmetine dua ettiği ve rivayette **“Eğer Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım”** ifadesinin geçtiği nakledilir.

Hadis âlimleri, bir hadisin manası aynı olmak şartıyla, değişik lafızlarla rivayetini caiz gördükleri için, bu hadis de “Hadis bil-mana” sınıfına girer.

“Levlâke” sözü bu lafızla hadis olarak sabit görülme de, Hz. Peygamber’in (asm) yaratılıştaki yüksek makamını ifade eden **benzer manalı rivayetler bulunduğu** söylenmiştir. Bu sebeple mesele, lafızdan ziyade **mana cihetiyle değerlendirilmiştir.**

Bugünün İhtiyacı

Bugün maddenin hükmettiği, mananın kaybolduğu; dünyanın tekrar bir **cahiliye karanlığına** sürüklendiği bir zamanda yaşıyoruz. İnsanlık teknolojiyle ilerledi, fakat ruhen yoruldu; bilgi çoğaldı, hikmet azaldı; imkânlar arttı, huzur eksildi.

İşte böyle bir zamanda biz, her zamankinden daha fazla **o Zât-ı Nurânî’ye (asm), onun**

getirdiği iman hakikatlerine, Kur'ân'ın nuruna ve sünnetinin rehberliğine muhtacıız. Çünkü bu karanlığı dağıtacak olan yine madde değil, imanının nuru; insanı ayağa kaldırarak olan yine vahyin hakikatidir.

Ey nefis, ey insanlık! **Maddede boğuldun, manayı kaybettin; dünyayı büyüüttün, ruhunu küçülttün.** Kalbindeki bu boşluğu daha neyle dolduracaksın? Servetle mi, şöhetle mi, eğlenceyle mi, ekranlarla mı, bitmeyen arzularla mı? Denemedin mi? Doldurabildin mi? Her istediğine biraz daha yaklaştıkça neden huzurdan biraz daha uzaklaştın?

Sana Rabbin tanıtın, ölümün karanlığını aydınlatan, hayatın gayesini gösteren, kâinatı bir mezarhane olmaktan çıkarıp **mescid-i zikir ve şükür** hâline getiren Resûl-i Ekrem'den (asm) niçin yüz çeviriyorsun? Sana ışık getiren o Zât dururken, **karanlıklar içinde yarasalar gibi yaşamaktan hâlâ bıkmadın mı?**

Kur'ân elinde, sünnet önünde, yol belli; fakat sen hâlâ başka kapılarda huzur arıyorsun. **Daha kaç defa dünyanın seni aldatması gerekiyor?** Daha kaç kayıp, kaç ayrılık, kaç boşluk yaşayacaksın da anlayacaksın: Ruhun dünyaya göre yaratılmadı; onu dünya ile doyuramazsın.

Ey insan! Seni hayvanlardan ayıran yalnız aklın değil; **Allah'ı tanıman, Resûlüne tâbi olman ve ebediyet için yaşamandır.** Bu hakikatlerden yüz çevirdiğin gün, elindeki bütün teknolojiye ve kudrete rağmen yeniden cahiliyenin karanlığına düşersin. Bugün ihtiyacın yeni bir oyuncak, yeni bir eğlence, yeni bir dünya değil; **yeniden Muhammedî nura dönmeğtir.**

Karanlıktan şikâyet edip nurdan kaçma! Susuzluktan feryat edip çeşmeye sırtını dönme! Kalbindeki boşluktan yakınırken onu dolduracak hakikatten yüz çevirme! İnsanlık bugün her zamankinden daha fazla o Zât-ı Nurânî'ye (asm) ve onun getirdiği hakikatlere muhtaçtır.